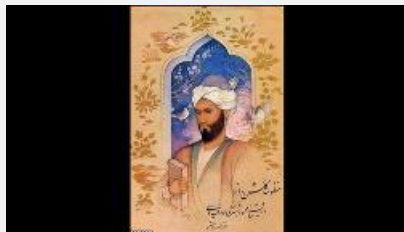

شیخ محمود، اعجوبه تاریخ عرفان

بدون شک در تاریخ ادبیات و عرفان ایران اسلامی، هیچ شخصیتی به مانند شیخ محمود شبستری وجود ندارد که در 30 سال عمر با برکت خود، به تمام مدارج علمی و دینی رسیده و تا این حد جاودان مانده باشد.

خبرگزاری مهر نوشت: بدون شک در تاریخ ادبیات و عرفان ایران اسلامی، هیچ شخصیتی به مانند شیخ محمود شبستری وجود ندارد که در 30 سال عمر با برکت خود، به تمام مدارج علمی و دینی رسیده و تا این حد جاودان مانده باشد.

نمایش اسلاید قبلی بعدی دانلود عکس شیخ محمود شبستری

شیخ سعدالدین محمود بن امین‌الدین عبدالکریم بن یحیی شبستری تبریزی از عرفا و شعرای نامی و مشهور قرن هفتم و هشتم هجری است. محمود شبستری در سال 687 هجری در زمان سلطنت کیخاتوخان در شهر شبستر واقع در 60 کیلومتری تبریز متولد شد و در عهد سلطان محمد خدابنده و ابوسعید بهادرخان در شهر تبریز مرجع علما و مضلا بود.

هر چند از شرح حال این شاعر بزرگ تفصیلی در دست نیست ولی گفته می‌شود وی در تبریز و در تصوف مرید و شاگرد "شیخ بهاءالدین یعقوب تبریزی" تربیت یافته و وی پیرو مذهب سنت و جماعت و معتقد به عقاید "اشعریان" بوده است.

از آثار به جا مانده، چنین نتیجه گرفته می‌شود که تحصیلات و رشد فکری وی در آذربایجان بوده و سرانجام از عرفان بنام زمان خود بشمار رفته است و اوقات خود را در درس و بحث گذرانده است. شبستری پس از کسب دانش در تبریز به مسافرت در شهرهای مختلف پرداخته و در سفر به مصر، شام، حجاز از علما و مشایخ این سرزمین ها کسب دانش توحید کرده است.

شیخ محمود شبستری در حل و فصل مسائل دینی و حکمی بسیار دقیق بوده و در آن موضوع مرجعیت و شهرت بسزا داشته است. دانش‌دوستان از اطراف و اکناف به حضورش شتافته و حل مجهولات خود را از او درخواست می‌کردند. وی معروفترین اثر خود یعنی مثنوی #171&گلشن راز؛ را در چنین موردی در جواب سؤال های مرد بزرگی از خراسان به نام "امیر سید حسین هروی" مرید و خلیفه شیخ بهاءالدین ملتانی که او هم خلیفه شیخ شهاب‌الدین عمر سهروردی بود، سروده است.

از شیخ محمود چند اثر به نظم و نثر باقی مانده است که مهمتر از همه آنها "گلشن راز" است و آن منظومه‌ای است به بحر هزج مسدس مقصور یا محذوف در ۹۹۳ بیت که شیخ آن را در جواب هفده سؤال منظوم "امیرحسینی سادات هروی" از شیخ بهاءالدین یعقوب تبریزی سرود که این جواب ها محتوای مثنوی را ترتیب داده است.

این منظومه را به زبان های انگلیسی و آلمانی ترجمه کرده‌اند و از معروفترین کتاب های عرفان ایران است. این سؤال‌ها بنا بر تصریح شیخ به سال ۷۱۷ به مجلس شیخ بهاءالدین یعقوب رسید. شبستری به اشارت او فی‌المجلس هر بیتی را به بیتی جواب گفت و باز پس فرستاد و بعد از آن بر بیت‌های سابق بیت‌های دیگری افزود تا منظومه گلشن راز به وجود آمد.

این منظومه نخستین اثر شعری او است و به سبب سادگی و روانی و اشتغال بر معنی‌های عرفانی به زودی مطبوع طبع‌ها قرار گرفت و شرح‌هایی بر آن نوشته شد که از آن میان "روضه اطهار" از شاه نعمت‌الله ولی و "مفاتیح‌الاعجاز" از شمس‌الدین محمد بن علی لاهیجی از همه معروف‌تر است.

در ارتباط با مثنوی معروف #171&گلشن راز؛ شرح‌های بسیار دیگری نیز نوشته‌اند که از آن جمله می‌توان به شرح "کمال‌الدین حسین اردبیلی" متخلص به "الهی" در قرن دهم، شرح "شاه داعی الی الله شیرازی" به نام "نسایم گلشن"، شرح "محمد بن یحیی بن علی لاهیجی" تألیف در سال 877 هجری، شرح "مظفرالدین شاه علی شیرازی"، شرح "ادریس بن حسام‌الدین بدلیسی" مورخ معروف قرن دهم ترکیه، شرح "شیخ بابا نعمت‌الله بن محمود نخجوانی" و نیز شرحی به عبدالرحمن جامی نسبت داده‌اند اشاره کرد.

اثر منظوم دیگر شیخ "سعادت‌نامه" یا "شاهدنامه" است مشتمل بر سه هزار بیت و در هشت باب که شیخ در این منظومه به سفرهای طولانی خود و زیارت عالمان و مشیختان اشاره کرده و خود تصریح می‌کند که شاعر نبوده و این وسیله را برای اظهار مطالب خویش پیش گرفته است.

وی در سعادت نامه به ذکر مقام‌ها و قول‌های پنج‌تن از عرفان مشهور آذربایجان در قرن ششم به نام‌های: باباحسن سرخابی، بابا فرج تبریزی، خواجه محمد کججانی، خواجه عبدالرحیم تبریزی و خواجه صابین‌الدین تبریزی پرداخته است. همچنین از وی آثار منثوری نیز

به جا مانده که از آنها می توان به "حق الیقین فی معرفة رب العالمین" "مرآة المحققین" "شاهد یا شاهد نام" اشاره کرد.

شخصی به نام "بهاءالدین یعقوب تبریزی" را نیز از استادان او دانسته اند و از فردی به نام "امین الدین" به عنوان شاگرد شبستری و شارح گلشن راز یاد شده که احتمال داده می شود نام این فرد با نام استاد او خلط شده باشد. لاهیجی نیز منظور شبستری را از #171;مرد کار دیده&raqquo; در ابتدای گلشن راز، "امین الدین" دانسته است. تنها صوفی ای که در آن دوره به این نام شناخته شده و همچنین در سعادت نامه منسوب به شبستری از فردی به نام "امین الدین" به عنوان استاد وی یاد شده است.

وی در علوم معقول و منقول جامعیت و مرجعیت داشت و سفرهای طولانی در ایران و خارج از ایران کرد و چندی نیز در کرمان اقامت گزید، در آنجا تاهل اختیار کرده و در آن شهر اولاد و احفادی از او به وجود آمده است فرزندان او در آن سامان باقی ماندند و طایفه ای را تشکیل داده اند که جمعی از آنها اهل قلم و کمال بوده و به "خواجگان" شهرت یافته اند.

شبستری پسری به نام عبدالله داشته که جوانی فاضل و کامل و ماهر در علوم مختلف به خصوص ریاضی بوده است. وی در سال ۹۲۶ هجری از جانب سمرقند به دربار روم رفته و سلطان سلیم او را تعظیم بسیار کرده است. شیخ عبدالله مثنوی ای به نامه "شمع و پروانه" به نام سلطان سلیم سروده و نیز رساله ای به زبان فارسی در قواعد معما به نام سلطان مذکور نوشته است.

شبستری سرانجام به تبریز باز گشته و در سال ۷۲۰ هجری در سن ۳۳ سالگی وفات یافته و در شبستر وسط باغچه گلشن در جوار مزار استادش "بهاءالدین یعقوبی تبریزی" مدفون شده است. بعضی از معاصران، تاریخ وفات شیخ محمود را همان ۷۲۰ هجری پذیرفته اند ولی تولد او را بیش از سال ۶۸۷ هجری حدس زده اند و دلیل آن را هم بعید بودن ۲۶ سالگی شبستری برای شهرت فراوان او در عهد خدابنده ذکر کرده اند.

به دلیل اینکه شبستری وصیت کرده که او را پای مزار شیخ بهاءالدین دفن کنند و سال وفات بهاءالدین ۷۳۸ هجری است و هم چنین چون "بابابی شبستری" در زمان بیماری شبستری حاضر بوده و در همان ماه وفات شبستری فوت نموده و تاریخ وفات بابابی ۱۷ ربیع الاول سال ۷۴۰ هجری است؛ بنابراین سال وفات شبستری هم باید ۷۴۰ هجری باشد. همچنین با توجه به تجدید عمارت های مکرر مقبره شبستری احتمال آن داده شده که تاریخ فوت نوشته شده بروی مزارش تغییر کرده باشد.

به هرحال، گرچه از زندگی شیخ محمود شبستری اطلاعات چندانی در دست نیست اما آنچه مسلم است اینکه عمر وی تنها سه دهه طول کشیده اما در این زمان کوتاه نیز چنان تأثیری در تاریخ ادبیات و عرفان ایران زمین بر جای گذاشته که نمونه اش کم نظیر است. آرامگاه این شیخ عارف در شهرستان شبستر در 60 کیلومتری شمال غرب تبریز میزبان علاقمندان به عرفان و ادب ایران است.